

za 22 dec 2018
20.00 Concertzaal

IL GARDELLINO

Bach. Weihnachtsoratorium

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

1734

Bach schreef zijn *Weihnachtsoratorium* in 1734, het jaar waarin de *Lettres philosophiques* (vooral bekend onder de titel *Lettres sur les Anglais*) van de Franse schrijver Voltaire (François-Marie Arouet) een schandaal veroorzaakte, zozeer dat hij door het Parijse parlement tot de brandstapel werd veroordeeld. Voltaire, bang om gearresteerd te worden, verliet Parijs en zocht zijn toevlucht in het kasteel van Cirey in de Champagne-streek, eigendom van het echtpaar du Châtelet. Hij verbleef er tot mei 1739 en, gesteund door Madame, begon hij er aan een aantal belangrijke werken zoals *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations* en, om zich wat te verstrooien, aan een 'poème héroïque' *La pucelle d'Orléans* dat pas in 1755 voor het eerst in druk zou verschijnen. Het was ook in Cirey dat hij zijn *Traité de métaphysique* en *Eléments de la philosophie de Newton mis à la portée de tout le monde* schreef.

Voor de muziek was 1734 niet enkel wat betreft Bach een vruchtbaar jaar. Van Händel werden er maar liefst vijf grote werken uitgevoerd. Op 13 maart speelde men in het Londense Covent Garden zijn oratorium *Parnasso in festa*, op 2 april gevolgd door *Deborah*. Op 18 mei werd in het King's Theatre, Haymarket een herziene versie van zijn opera *Il pastor fido* gecreëerd, terwijl het op 27 november in Covent Garden de beurt was aan zijn pastiche *Arianna in Creta*. Händels opera *Oreste* werd op 18 december 1734, eveneens in Covent Garden boven de doopvont gehouden.

Van de Italiaanse componist, violist, theoreticus en vioolpedagoog Giuseppe Tartini verschenen in 1734 in Amsterdam de *12 sonate e una pastorale*, opus 1 en de *VI concerti a 8*, opus 2.

Nochtans was het allesbehalve een jaar van 'vrede op aarde'. In mei veroverden Franse troepen Lotharingen en werd het keurvorstendom Trier bezet. Op 30 juni namen, na een beleg van een jaar, de Russische troepen de stad Gdansk in en eveneens in juni versloegen Frans-Spaanse troepen het Oostenrijkse leger bij Parma. Opstanden van Servische en Hongaarse boeren werden in oktober door datzelfde Oostenrijkse leger op de meest bloedige manier neergeslagen. Dat er op 13 december 1734 een handelsverdrag werd gesloten tussen Engeland en Rusland is dan weer positiever nieuws.

— Johan Huys

Uitvoerders & programma

19.15 inleiding door Ignace Bossuyt

Peter Van Heyghen: dirigent
Barbora Kabátková: sopraan
David Erlar: countertenor
Hans Jörg Mammel: tenor
Wolf Matthias Friedrich: bas

il Gardellino:
Joanna Huszcza: concertmeester
Michiyo Kondo, Noyuri Hazama: eerste viool
Ingrid Bourgeois, Birgit Goris, Setsuko Sugita: tweede viool
Kaat De Cock, Manuela Bucher: altviool
Ira Givol, Phyllis Bartholomeus: cello
Frank Coppieters: contrabas
Bart Jacobs: orgel
Kris Verhelst: klavecimbel
Jan De Winne, Christine Debaisieux: fluit
Marcel Ponsele, Lidewei De Sterck, Stefaan Verdegem, Minori Saji: hobo
Vicente Beltrán: fagot
Alain De Rudder, Bart Coppé, Yorick Roscam: trompet
Jan Huylebroeck: pauken

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
Weihnachtsoratorium dl.1, 2, 5 & 6, BWV248

- Cantate voor eerste kerstdag
- Cantate voor tweede kerstdag

pauze

- Cantate voor de eerste zondag na Nieuwjaar
- Cantate voor het feest van Driekoningen

Na het concert klinken we samen op een warme kerst.

Met Nederlandse boventiteling

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

VOCAAL

Een grandioze synthese van volks en geleerd

Toen Bach in 1723 werd aangesteld als Thomascantor in Leipzig, bestond een van zijn opdrachten erin de wekelijkse liturgie te voorzien van een cantate, waarin vooral het evangelie via reflecterende teksten werd uitgediept en muzikaal gestalte gegeven, ter stichting en lering van de gelovigen. Tot 1727, het jaar dat vermoedelijk voor het eerst de *Mattheuspassie* werd uitgevoerd, was dit zijn hoofdactiviteit als componist. Hij beschikte na een vijftal jaren over een bestand aan cantates waaruit hij later naar believen kon putten. Nadien schreef hij vooral nog gelegenheidscantates, naar aanleiding van huldgingen voor leden van het keurvorstelijk huis van Dresden of leden van de universiteit, voor huwelijken en voor concertuitvoeringen van het Collegium Musicum waarvan hij in 1729 directeur werd.

De muziek van deze meestal eenmalig uitgevoerde composities vond Bach echter waardevol genoeg om die op een meer permanente basis te kunnen uitvoeren, wat resulteerde in het 'recycleren' van deze muziek in andere werken. Een typisch voorbeeld hiervan is het *Weihnachtsoratorium*, in feite een cyclus van zes cantates die bestemd waren voor zes liturgische diensten tussen Kerstmis 1734 en Driekoningen 1735. De overwegend feestelijke muziek van deze cantates is hoofdzakelijk ontleend aan enkele profane cantates die Bach kort voordien had geschreven. Zo is het inleidend koor van de eerste cantate, *Jauchzet, frohlocket, auf, preiset die Tage* een herwerking van het koor waarmee een cantate ter ere van de keurvorstin van Dresden begint: *Tönet, ihr Pauken! Erschallet, Trompeten!* Een beslagen librettist kon probleemloos een tekst bedenken die perfect paste bij de nieuwe context. Daarbij konden ook de trompetten en de pauken

die het oorspronkelijke koor opluisterden, hun partij behouden: feest ging immers gepaard met de klank van trompetten en pauken. Dit principe van 'recyclage' uit hoofdzakelijk wereldlijke cantates verklaart tevens de grotere toegankelijkheid van Bachs *Weihnachtsoratorium*: het is minder complex en directer van expressie, vaak melodieuzer en volkser van karakter.

In zijn muziek verplaatst Bach het Bijbelwoord naar de actualiteit.

Het verhaal is genoegzaam bekend. Zoals in de passies is de evangelietekst (van Lucas en Mattheus) over Christus' geboorte het uitgangspunt. De tenor zingt die in een verhalend recitatief, met als doel een optimale tekstverstaanbaarheid. Dankzij nadrukkelijke expressieve accenten slaagt Bach erin de boodschap optimaal over te brengen. Ook de fragmenten in directe rede (zoals de engel tot de herders) worden in recitatief vertolkt door een solist; uitspraken van groepen zijn toegewezen aan het koor (de engelen, de herders). En zoals in de passies wordt het evangelieverhaal becommentarieerd en theologisch uitgediept. Vooreerst door koralen: Bach had een uitgesproken voorkeur voor deze liederen waarmee de gelovigen zich als gemeenschap aansloten bij de evangelische boodschap. Zo is het eerste koraal, *Wie soll ich dich*

empfangen, een reactie van de christen op de menswording van Christus. Het valt op dat de melodie identiek is aan het overbekende passiekoraal *O Haupt voll Blut und Wunden*, wat volgens sommigen wijst op het verband tussen Christus' menswording en zijn lijden.

Naast de koralen voegt Bach als interpretatie van het Woord Gods een aantal poëtische interpolaties toe, onder de vorm van koren, recitatieven met begeleiding ('accompagnato') en aria's. De koren plaatst Bach meestal als inleiding, zoals *Jauchzet frohlocket* in de eerste, *Ehre sei dir, Gott, gesungen* in de vijfde en *Herr, wenn die stolzen Feinde schnauben* in de zesde cantate. Uitzonderlijk begint de tweede cantate met een prachtige sinfonia: een instrumentale pastorale die met strijkers en houtblazers een sfeer van herderlijke gelukzaligheid oproept. Tot de diepzinnigste delen behoren de *accompagnato*-recitatieven, met een zelfstandige inbreng van de instrumenten, die het reflexief en commentariërend karakter van de teksten intensifiëren. Zo wordt het verhaal van Christus' geboorte, dat begint met de aankondiging van de volkstelling (*Es begab sich aber zu der Zeit*), onderbroken door duidende commentaar: *Nun wird mein liebster Bräutigam*, een *accompagnato* voor alt en twee oboe d'amores. Christus wordt geboren *zum Trost, zum Heil der Erden*. Hij wordt vergeleken met de bruidegom op wie de bruid wacht, een oud christelijk symbool. De bedoeling van deze interpolaties is het Bijbelwoord naar de actualiteit te verplaatsen.

Dat is ook de functie van de aria's, vaak uitgebreide solistische gezangen, die geïnspireerd zijn door de eigentijdse opera: dikwijls virtuoos, met een essentiële instrumentale deelname, en met talrijke tekstherhalingen die een basisidee uitdiepen. Onmiddellijk na het recitatief *Nun wird mein liebster Brautigam* volgt de aria *Bereite dich, Zion*, die verder ingaat op de symboliek van

- Bach recycleerde zijn *Weihnachtsoratorium* uit eerdere werken
- Het werk vertelt het verhaal van Jezus' geboorte
- De compositie is een muzikale uitbeelding van het verhaal

bruid en bruidegom. Het is een vreugdevolle oproep tot het liefderijk ontvangen van de bruidegom, zoals de meeste aria's een geslaagde bewerking van een fragment uit een wereldlijke cantate. De opeenvolging van verhalende recitatieven en interpreterende interpolaties zorgt voor een rijke afwisseling, zowel wat de vocale en instrumentale bezetting betreft als op het vlak van de stijl. Het instrumentarium wordt vaak symbolisch ingezet: de oboe d'amore (een iets lager klinkende hobo) als het teken van liefde, de trompet voor de majesteit van Christus (in de aria *Grosser Herr, starker König*), de vier hobo's als pastorale instrumenten in het onvergetelijke wiegelied *Schlafe, mein Liebster* uit de herderscantate *Und es waren Hirten*. In het *Weihnachtsoratorium* slaagt Bach er meesterlijk in het volkse en het geleerde met elkaar te verbinden. Ook vlot in het oor liggende, onmiddellijk aansprekende melodieën doorspekt Bach met contrapuntische, harmonische, ritmische en structurele fitnesses, die hen een ongekennde diepgang verlenen. Hij blijft ook hier de grootmeester van de muzikale 'ars', van de componist die de technische perfectie hoog in het vaandel draagt, evenzeer in een eenvoudig koraal als in een briljant contrapuntisch koor. Doordat hij dit basisgegeven dan ook nog weet te combineren met een ongeëvenaarde intensiteit aan expressie, plaatst dit hem op een voetstuk waar elke luisteraar met bewondering, verwondering en ontroering blijft naar opkijken.

— Ignace Bossuyt

Biografieën

il Gardellino (BE) ontleent zijn naam aan Vivaldi's concerto da camera 'del Gardellino', het muzikaal portret van een virtuoze distelvink. Inhoudelijk is het ensemble als een actieve vulkaan: steeds herzien, steeds vernieuwend. Il Gardellino voert grondig onderzoek uit naar de historische achtergrond van de werken teneinde deze muziek van alle tijden stijlgetrouw voor het publiek van deze tijd te laten weerklinken. Bach vormt de spil van het repertoire, maar het ensemble gaat de boeiende uitdaging aan de muziek van ten onrechte minder bekende componisten uit te voeren zoals Eichner, Graun, Fasch, Janitsch, Stölzel en Heinichen. Het ensemble doet graag beroep op gerenommeerde (vocale) solisten en werkt geregeld samen met andere topensembles zoals Cappella Amsterdam. Cd's verschenen bij Accent, Klara, Eufoda en Passacaille.

Peter Van Heyghen (BE) studeerde blokfluit en zang aan het Koninklijk Conservatorium te Gent. In de loop der jaren ontwikkelde hij zich tot een internationaal erkend specialist op het gebied van de uitvoeringspraktijk van zowel renaissance- als barokmuziek. Hij was als solist en dirigent te horen bij onder meer zijn kamermuziekensemble More Maiorum, het blokfluitconsort Mezzaluna, Cappella Pratensis, Les Muffatti, en de komende jaren nog vaker bij il Gardellino.

Barbora Kabátková (CZ) is behalve solist en ensemblezanger bij tal van Europese oude-muziekensembles, waaronder Collegium 1704, Cappella Mariana, Douce Mémoire en Collegium Vocale Gent, artistiek leider van het Tiburtina Ensemble, waar ze ook middeleeuwse harp en psalterium speelt. Ze doet onderzoek naar Tsjechisch gregoriaans.

David Erler (DE) studeerde in Leipzig en bij Maria Jonas en Marek Rzepka en is inmiddels graag gezien en gehoord bij ensembles als Collegium Marianum, de Nederlandse Bachvereniging, amarcord, en Stimmwerck. Behalve als zanger is hij ook actief als uitgever en lector, onder meer met een complete uitgave van Kuhnaus cantates bij Breitkopf & Härtel.

Hans Jörg Mammel (DE) begon als jongenssopraan in Stuttgart en groeide in zijn lange carrière uit tot een van de stemmen van de oude muziek, onder meer door zijn werk bij Cantus Cölln. Met ensembles als het Orchestre des Champs-Élysées, Akademie für Alte Musik Berlin, Freiburger Barockorchester en Ricercar Consort maakte hij meer dan 100 cd's.

Wolf Matthias Friedrich (DE) bouwde een carrière op uit zijn nieuwsgierigheid naar barokmuziek en breidde later zijn repertoire uit, onder meer met Mozarts opera's, met de rol van Zoroastre in Händels *Orlando* en die van Hans Sachs in Wagners *Meistersinger*. Hij maakte verschillende opnames waaronder Schuberts *Schwanengesang* met Norman Shetler.

GESCHENK — BON

We naderen het einde van alweer een schoon cultureel jaar, en dat betekent: pakjestijd! Ben u nog op zoek naar inspiratie voor een oneindig voer aan kerst- en nieuwjaarsgeschenken, dan hebben wij alvast een tip: de Concertgebouw-geschenkbond.

Bestel uw geschenkbond voor een bedrag naar keuze bij In&Uit Brugge of op concertgebouw.be of op 070 22 12 12.

NIEUW:
NU OOK
ONLINE!

GESCHENK
— BON

VAN

VOOR

OMDAG

Geniet ervan!
www.concertgebouw.be

10 JAAR FESTIVAL KORTRIJK!

15 > 24 FEB 2019

THE FIRE EDITION

WWW.FESTIVALKORTRIJK.BE

Le Poème Harmonique
o.l.v. Vincent Dumestre

An Evening with
BLINDMAN

Brussels Philharmonic
& Vlaams Radio Koor
o.l.v. Eric Whitacre

Graindelavoix

Wannes Cappelle
& Nicolas Callot

...

Vlaanderen
Vlaamse Gemeenschap
Kunst en Cultuur

WV
Wilde Westen

KORTRIJK

Interreg
EUROPESE UNIE

BNP PARIBAS
FORTIS

FINTRO
BNP PARIBAS GROUP

6 Nationale
Loterij

Klarna

Aangestoken door

W
WILDE
WESTEN

In de kijker

ZATERDAG

19 JAN 2019

14.00 Concertzaal

© Tin e Dewilde

Hildebrandt Consort & Ignace Bossuyt

Bach Close-up

Verlangen naar de hemel en een persoonlijke relatie met de Verlosser, daarover gaat het in Bachs cantate *Erwünschtes Freudenlicht*. Ontdek het werk van binnenuit in deze lecture-performance door de musici van het Hildebrandt Consort en Ignace Bossuyt.

ZONDAG

20 JAN 2019

14.30 Concertzaal

© Jen Owens

Ensemble Marsyas

Hemelse dialogen

Nu en dan kreeg Bach voor zijn cantates teksten in dialoogvorm, zoals je vanavond hoort in het *Weihnachtsoratorium*. Het jonge Schotse Ensemble Marsyas neemt twee uitzonderlijke solisten mee voor twee van zulke gesprekken tussen Jezus en de allegorische 'gelovige ziel'. Persoonlijker wordt het niet.

Ontdek het volledige programma van de Bach Academie Brugge (di 15-zo 20 jan 2019) op concertgebouw.be/bachacademie

Laat weten wat je van het concert vond op

 ConcertgebouwBrugge
 @concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be